

„ОГЪНЯТ“ КАТО ПОНЯТИЕ В КОНТЕКСТА НА ЕДИННОТО ПОЗНАНИЕ**Боряна Илиева Тодорова¹, Златина Добрева Ангелова²**¹ Русенски университет „Ангел Кънчев“, Русе² ЕТ „Мирдоб“, Бургас**„FIRE“ AS A CONCEPT IN THE CONTEXT OF THE UNITED COGNITION****Boryana Ilieva Todorova¹, Zlatina Dobрева Angelova²**¹ University of Ruse „Angel Kanchev“, Ruse² ET „Mirdob“, Burgas

Abstract: The target of the presented paper is to outline the possibilities for building up interdisciplinary relations on the subject, under consideration, in the process of education in natural sciences and humanities in the secondary school; to offer a possible approach to structuring learning content in classes of extracurricular activities. In this sense, the study of the concept of „fire“ is traced in three levels such as form, content and meaning. The notion as form is studied by some natural sciences; content – from life sciences and other applied sciences, but as meaning – mostly from humanities. Thus, the proposed approach helps build mental relations, it discloses associations, and helps understand analogies among knowledge elements from different fields, and binds the diverse knowledge of learners in united cognition.

Keywords: united cognition, interdisciplinary relations, secondary school, concept as form, content and meaning.

В контекста на единното познание от всяко истинно твърдение, касаещо обекта на изследване, може да се изведе връзка и да се достигне до всяко друго истинно твърдение за същия обект. Това могат да бъдат знания от всички области на науката, изкуствата, религията и т.н. Средствата за разкриване на пълната обвързаност на познанието включват общо- и частнонаучните методи на познание, творческите подходи, латералното мислене, изграждането на асоциации и търсенето на аналогии в ролята им на инструменти на познание.

Заради изключителното си значение за развитието на човешката цивилизация огънят присъства във всички сфери на обществения живот. Поради тази причина може да се използва като свързващ елемент в обучението по природни науки – химия, физика, биология, екология, по социални и хуманитарни науки – история, философия, български език и литература, чужд език, при изучаването на приложни аспекти на науката – технологии и предприемачество, по изкуствата – музика, изобразително изкуство. Въвеждането на темата може да стане в периода 7-8 клас в часовете по история, където се изучава първобитно-общинния строй чрез включване на репортажи за открити находки, свързани с огъня и развитието на занаятчийството, с ролята на „гръцкия огън“ в битките; или в часовете по български език и литература при изучаване на фразеологизмите. Представянето на понятието от различни гледни точки може да подобри уменията на учениците за писане на есе, което традиционно ги затруднява заради неумението да подбери аргументи от различни сфери в защита на тезата си.

Целта на представеното проучване е да очертае възможности за изграждане на интердисциплинарни връзки по темата в процеса на обучение по природонаучни и хуманитарни дисциплини в средното училище. Да предложи един възможен подход за структуриране на учебното съдържание при занятия от различни формати на извънкласни дейности.

В този смисъл, следвайки предложения подход в друга наша разработка [1], изучаването на понятието „огън“ е проследено на три равнища – като форма, като съдържание и като смисъл. Оказва се, че различните равнища при изясняване на понятието, се отнасят до познание от различни научни области. Понятието като форма се разглежда от природните науки, като съдържание – от науките за живота и други приложни науки, а като смисъл – предимно от хуманитарните науки. Така предложеният подход спомага за изграждане на мисловни връзки при обучаваните, разкриване на асоциации и осъзнаване на ана-

логии между елементи знание от различни области на познанието, обвързва разнопосочните знания на обучаемите в единно познание.

I аспект: Огънят като форма

Този аспект включва първичното разпознаване на обекта в цялостната картина на реалността, обособяването му спрямо околната среда, неговото дефиниране и очертаване на неговата уникалност сред останалите обекти на познание. Знанията за обекта се допълват посредством изучаване проявите на неговото многообразие, качествата и свойствата му [1].

Огънят възниква при физико-химичния процес горене. Той започва, когато горим материал влезе в контакт с оксидант – кислород или друго богато на кислород съединение, при температура, по-висока от температурата му на запалване, и са създадени условия за бърза оксидация, водеща до верижна реакция. В този случай в процеса на горене се отделя достатъчно количество топлина, която поддържа запалването на новото гориво. Така горенето може да продължи неограничено време при наличие на достатъчно гориво и оксидант [2].

Продукти на горенето са: топлина (електромагнитно лъчение от инфрачервената част на спектъра), светлина (електромагнитно лъчение от видимата част на спектъра), газове (оксиди), вода (водни пари) и твърди частици. Ако в продуктите на горене се съдържа и неизразходван оксидант, тогава горенето е пълно. При недостатъчно количество оксидант (кислород) след изгаряне остават и твърди частици, а изгарянето е непълно.

Количеството топлинна енергия, отделено при пълно изгаряне на единица вещество или единица маса от дадено гориво, се нарича специфична топлина на изгаряне q . Измерва се в J/mol или J/kg [3].

Огънят не може да съществува без някой от изброените четири елемента: гориво, оксидант, достатъчно топлина и верижна реакция. В някои случаи първите два елемента трябва да бъдат и в подходяща пропорция. В други случаи е от значение наличието на катализатор, т.е. вещество, което не участва пряко в химическата реакция на горене, но улеснява запалването.

Огънят се усилва чрез оптимизиране на съотношението на гориво и оксидант, увеличаване на общото им количество, повишаване на околната температура или включване на катализатори в процеса. Обратно на това, горенето може да се преустанови и огънят да бъде загасен при липса или намаляване на гориво, оксидант, топлина и/или верижна реакция.

Видимата част на огъня е пламъкът. Той представлява силно нагорещени газове, чиито атоми и молекули излъчват светлина. При достатъчно висока температура газовете се йонизират и се превръщат в плазма – четвъртото състояние на веществото. Обикновено пламъкът излъчва във видимия и инфрачервения спектър. Цветът му зависи от температурата, съгласно закона за излъчване на абсолютно черно тяло, а също и от химичния състав на горивното вещество. Колкото по-висока е температурата, толкова спектърът на пламъка се изтегля към синята част, характеризираща се с по-малка дължина на вълната и по-висока честота на електромагнитното лъчение [3].

Горивните материали могат да бъдат във всички агрегатни състояния – твърди, течни или газообразни. Въглищата, дървесината, сухата растителност, както и изработените от тях изделия спадат към твърдите горивни материали. Нетвърди горива са нефтът и природният газ. При преработката на нефта се получават различните широко използвани горива – бензин, дизел, керосин, пропан-бутан и мазут [4].

Изнесените по-горе знания за огъня и пламъка са част от учебното съдържание по природонаучните дисциплини химия и физика. По физика се изучават свойствата, характеристиките, понятията и величините, свързани с физичните обекти и явления – температура на запалване и специфична топлина на изгаряне от термодинамиката; електромагнитно лъчение /ЕМЛ/, спектър на лъчението, инфрачервена и видима част от спектъра, дължина на вълната и честота на ЕМЛ при електромагнетизма; атомни и молекулни спектри на газове, топлинно излъчване на абсолютно твърдо тяло при квантова теория на ЕМЛ. По химия се изучават процеси на оксидация, верижна реакция, химични реакции и крайни продукти при изгаряне на различни горива, роля на катализаторите в процеса на горене.

II аспект: Огънят като съдържание

Този аспект надстройкава предходния като задава нова гледна точка и разширява познанието за обекта. То вече се разглежда като средство за достигане на познание за други обекти, развиват се нови, частно-научни методи за познание на базата на познанията за самия обект. При този аспект постигнатото научно познание се превръща в методологично. Така изучаваният обект от обект на познание се трансформира в средство за ново познание [1].

- В екологията и медицината

Огънят и процесите на горене имат важно значение за възникването и съществуването на живота. Още при формирането на планетата ни изригването на вулканите допринася за образуването на първичната атмосфера на Земята, създава необходимите условия за появяването и развитието на живота – растенията, животните и човека [5].

От друга страна, големи пожари могат да нанесат сериозни поражения върху природната среда – изгаряне на органичните вещества в горния слой на почвата, замърсяване на атмосферата с прахови частици, унищожаване на флората и фауната в големи региони, включително на вековни гори, заедно с техните обитатели, изчезване на ендемични видове и т.н. Пожарите са особено опасни за населените места и инфраструктурата, където могат да причинят сериозни материални щети и човешки жертви.

Последствията за здравето на човека, засегнат от пожар, най-често са обгаряния на тялото и/или задушаване с дим. При температура над 50°C се получават увреждания, включващи изгаряния от различна степен в следствие разрушаване и загиване на клетки на епидермиса, дермата, подкожната мастна тъкан, а при по-тежки случаи и на кръвоносните съдове, нервните окончания, мускулната и костната тъкан [6].

- В технологиите

Още от предисторическата епоха огънят се използва от хората за топлинна обработка на хранителните продукти (готвене), за отопление и осветление, а също и за комуникация. Хилядолетия наред отоплението се е осигурявало чрез изгарянето на дървен материал. В следствие за добиване на необходимата енергия се въвеждат нов тип по-висококалорични горива – въглеродородни смеси и въглища, често се използва ядрена енергия или възобновяеми енергийни източници.

В транспорта различните типове превозни средства в голяма степен използват енергия, получена при изгарянето на различни горива – двигатели с вътрешно горене, самолетни и ракетни реактивни двигатели и др. [4]

- В историята и социологията

Откриването и прилагането на функциите на огъня в ежедневните дейности от древните хора е сравнимо по своя ефект с индустриалните революции от новата история на човечеството.

Използването на огъня за отопление и осветление през студените зими и дългите нощи създава условия за разселване на хората на север, в по-студените климатични пояси, за усвояване на нови територии и ресурси. Топлинно обработената храна е по-лесна за усвояване от организма, така се включват и нови продукти в менюто на древните хора, подобрява се тяхното хранене. Поддържането на постоянно високи температури при използването на контролиран огън позволява обработката на някои материали и дори добиването на метали. Разтопеният метал може да се преобрази в различни метални предмети с нови качества и функции, включително изработване на украшения и оръжия. Огънят служи и за изпичане на глината и направата на съдове. Така овладяването на огъня води до появата на редица занаяти – металодобив, ковачество, грънчарство и др., с което се променя и социалната структура на обществото [7]. Изобретяването на факела, който позволява лесното пренасяне на огъня и поддържане на осветление, допринася за по-лесното и бързо разселване, за пренасянето на информация на големи разстояния. Археологически находки показват съществуването на следи от използването на огъня от поне 790 000 години, а според някои изследвания и от преди повече от 1 000 000 години.

- В естетиката и дизайна

При празнични събития още от времето на древен Китай често се използват пиротехнически ефекти. Фойерверките, бенгалският огън, запалените свещи с различни форми и размери създават настроение и при децата, и при възрастните. Камината в дома придава особен чар и уют, като осигурява и нужната топлина. Огънят, запален вечер в планината или при екскурзия, събира всички около себе си.

III аспект: Огънят като смисъл

Ако се приеме, че в природата няма ненужни неща, че всички обекти са обвързани в една обща хармония, че всички йерархични нива в структурата на материята са взаимно свързани и взаимно обуславят съществуването си, а също така своите качества и свойства, се достига до съществения извод, че всеки обект има своя роля и носи определен смисъл в контекста на цялото. Именно този смисъл го различава от всичко останало и определя мястото му в еволюцията на глобалната система [1].

- В народните поверия и обичаи

Хилядолетия наред огънят олицетворява най-светлите надежди за плодородие, за успех, любов, радост и благоденствие; чрез изпълнението на различни ритуали хората встъпват в брак, поддържат равновесието в дома си, погребват близките си, измолват опрощение за греховете си.

Народни обичаи, при които огънят има централно място, са свързани с нестинарството, изгарянето на старите вещи на 1-ви март, захващане на нов огън, празниците Св. св Константин и Елена, Младенци, Благовещение, Благовец, Заговезни, Еньовден, Павльовден, Илинден, Бъдни вечер. Важна е ролята на огнището и разравянето на огъня при годеж, венчавка и раждане. Редица народни поверия се свързват с тълкуването на сънищата с огън.

Според празнично-обредните традиции на българите¹ Дяволът и Богът се събират в огъня, затова имат отношение към разрушителната и съзидателната му сила. В българския фолклор обредите с огън имат пречистваща сила. Млад, див, господски, еньовденски, нестинарски... – това са част от многобройните определения за огъня, присъстващи в народните песни, приказките, залъгалките, обредите при раждане, кръщение, сгодяване и т. н. Вероятно всички си спомнят популярната залъгалка „Дай, бабо, огънче“, която може да се свърже с представата за Хестия и с мита за културния герой, който открадва огъня от боговете – в древногръцката митология това е Прометей, който заплаща жестока цена, а в китайската – Суйейжън – добиващият огън. Сравняването им може да обясни утвърдената представа за положителния герой в литературата.

Древните елини вярват², че градовете и населените места са големи семейства и затова изграждат специални свещени огнища, които никога не трябва да загасват – оттам произлиза и представата за „вечния огън“. На тези места жителите принасят жертвоприношения на Хестия – богиня на домашното огнище, символ на общностите, топлите семейни чувства, сърдечността, личната сигурност и ритуалните задължения за гостоприемство – т.е. всичко, от което зависи семейното благополучие. За да се приеме новороденото дете, с него трябва да се обиколи няколко пъти семейното огнище, като името му и това на Хестия се споменават от всички възрастни членове на семейството заедно с молитви към богинята. Нещо подобно наблюдаваме и в християнската религия при кръщенето на младенците. Ако пък жители от древногръцки полис решат да се изселят, задължително вземат със себе си от свещения огън и с него запалват нов на непознатото място. Поради тази причина богинята се възприема като символ на връзките с майката и родното. Оттам произлиза и значението на синекдохата „бащино огнище“ – често срещан троп в художествената литература. В римската митология функциите на Хестия се извеждат от Веста.

- В митологията и философията на религиите

Огънят и горенето са важни символи в почти всички религии. На тях е отредено съществено място в редица религиозни ритуали, като представата за огъня се интерпретира по сходен начин.

Изучаването на историята на прабългари, траки и славяни, а също на Древен Египет, Елада, Рим, е повод да се съпоставят религиозните вярвания, свързани с огъня. Проследяването на етимологията на названието може да провокира интересни връзки между древноиндуския бог Агни и бог Ра, Тангра, Зевс, Юпитер, с жертвоприношенията на агнета за Гергьовден, та дори и с устройството на прабългарските юрти с център-огнището и названието онгъл.

Огънят е един от четирите природни елемента (огън, въздух, вода и земя), както и един от петте първоелемента в китайската философска система У-син (огън, дърво, метал, земя, вода). В индуизма огънят е един от петте основни елемента, от които се състои всяко живо същество; той също е съществен елемент в свещените церемонии.

В християнството огънят е символ на Светия дух, но често се използва и за изобразяване на ада. Този двойствен характер, който му се придава, е израз на голямата сила на огъня и възможностите за нейното контролиране и използване за благородни цели. Овлadenият огън е позитивен, той създава и носи блага, докато стихията на огъня е мощен разрушител, който причинява бедствия, загуби и смърт.

Според Светото писание Бог се явява в огън, в Новия завет този елемент има просветителна и очистителна сила и чрез него Той показва, че чува молбите на вярващите.

Херувимите, като част от ангелските йерархии, се изобразяват като вечно въртящи се огнени колела, които разбъркват първоначалната материя на четирите елемента и така допринасят за сътворяването на битието. Ореолът на светците, изобразявани на иконите, лесно може да се оприличи на пламък. Запалената свещ е символ на пречистващата сила на огъня и посредник в молитвата, отправена към Бога.

В индуизма „огньовете на земните светове, на посредника и на небето“ са олицетворени от Агни, Индра и Сурия. Те символизират обикновения Огън, Мълнията, и Слънцето. Освен тях се разграничават още два – на Проникването и на Разрухата. Свещеният огън бива и „вътрешен“ – на „проникващото познание“, „просветление“ и „разрушаване на обвивката“. Различните нива на тълкуване на понятието в индуизма обосновават присъствието на огъня в многобройните ритуали при раждане, сватба и смърт, както и задължението да се поддържа свещеният огън на дома.

В древноиранската маздеистка религия огънят присъства като свещена стихия и въплъщение на Божията справедливост. Пламъкът му е символ на върховния бог на доброто. В Египет се възприема едновременно като разрушителна и като благодетелна сила. Пламъкът е смятан за пречистващ, защото поглъща злото.

В тракийския орфизъм първоначално съществува Великата Богиня-майка, възприемана като Вселената. Тя самозачева и ражда своя първороден син, който през деня е слънце, а през нощта – огън, персонализиран като Загрей и Сабазий. В славянската митология присъстват Свантовит – бог на огъня и войната и Сваразик – бог на огъня.

В основата на живота според Хераклит е огънят. Това е дар божий и бич божий – в ада, а и на земята Бог залива хората с „огън и жупел“ заради техните грехове.

В 8 клас в часовете по литература, когато се изучава Библията, е препоръчително да се потърсят цитати, които да разяснят значението на библейските символи, свързани с огъня. Те могат да се свържат с различни фразеологизми, народни поверия по темата, с празнично-обредните традиции на българите.

- В българския език

Значението на лексемата огън според „Български тълковен речник“³ е следното:

1. Обикн. ед. Нагорещени светещи газове, появяващи се при горене; пламък. Силен огън. Огънят изпепели гората.
2. Натрупани и запалени дърва (или други горивни материали). Клада/стъквам/запалвам огън. Горят буйни огънове.
3. Само ед. Стрелба. Картечен огън.
4. Разг. Само ед. Висока температура.
5. Прен. Страст, силно чувство, жар. В очите му гори огън.
6. Като междум. Команда за стрелба. Огън!

Още по-пълно се разкрива смисловото значение на думата във фразеологизмите за огъня⁴:

- Имате ли огънче – Може ли да ми дадете кибрит/запалка, за да запаля цигара.
- Вадя кестените от огъня. – Извършвам опасна и рискована работа, от която полза има друг.
- Влизам в огъня. – Излагам се на голяма опасност.
- Играя си с огъня. – Върша нещо опасно, рисковано.
- Между два огъня. – В тежко положение.
- Огън и меч. – Пълно разорение, унищожение.
- Прометеев огън. – Непрестанен стремеж за постигане на високи цели.
- Минал през огън и вода. – За човек, преживял много събития и поврати.
- Огън човек. Разг. – Темпераментен, жив, страстен човек.
- Подклаждам огъня. – Разг. Поддържам напрежение, конфликт.

- В музиката⁵

Парадоксалното единство на противоположностите е същностна характеристика на огъня от „Нестинарка“ на Марин Галеминов – двете му лица се превръщат в рамка на цялото действие – от жизнеутвърждаващото начало до трагичния свършек, битие и небитие се сливат. В тази творба се появява кръгът като прастар религиозен символ на човешкия род – тук нестинарският огън се свързва със стремежа към баланс, към порядък и се осмисля като постигнатата мъдрост на човешкия живот.

- В литературата

В литературата огънят е привилегировано явление. Символните му значения са обновление и промяна, знак за отдаденост на идеята, но също разрушение и отчаяние.

При Гео Милев⁶ („Септември“) огън и бунт се сливат, за да изразят копнежа по духовна освободеност. В стихосбирката „Пролетен вятър“ Н. Фурнаджиев противопоставя на смислово ниво двете основни теми – за поражението и за възкресението на човека, свързани със Септемврийското въстание. Не по-различно е и внушението, постигнато от Асен Разцветников в „Жертвени клади“.

Огненото сърце на амазонката от едноименната творба на Ел. Багряна се възприема като израз на вечнотърсещата душа, освободила се от оковите на традиционните схващания за ролята на жената; огънят се превръща в символ на постоянното движение, стремежа към себеизява, на безграничната любов към живота, страстта, поривите на младостта – „недогаснал огъня потушавам“.

Огънят се свързва и с идеята за обновлението на света и установяването на нов справедлив ред⁶. В поезията на Смирненски, Ботев, Гео Милев, Вапцаров пътят към бъдещата социална хармония неизбежно

но минава през стихията на огъня, която помита стария свят. Това внушение се постига чрез натрупването на семантично свързани метафори – „огнени вълни“, „дъжд от огнени гърмежи“, „барикаден пожар върху робския свят“, „нека пламне земята за пир непознат, нека гръм да треши, да руши!“; чрез употребата на червеното във всичките му нюанси – рубинено, златоалено, огнепурпурно. Чрез него се изразява активното и възбращащото живота начало, величието, вярата, страстта, радостта в колективната изживяност на битийния прелом. Смирненски за разлика от Елин Пелин („По жътва“) и Яворов („Градушка“) премахва тъгата, смъртта в разрушителната сила на огъня, превръща го в обещание за нещо ново, примамващо, бленувано, символ на доброто, човеколюбието, достойното съществуване, пречистване на всички нива, което неизбежно трябва да се случи.

Огънят като граница между доброто и злото е заложен и в разказите „Индже“, „През чумавото“, „Последна радост“ – чрез пламъка се осмислят нравствените ценности, доказва се антихуманната същност на войната, която отнема невинността, красотата, хармонията. Протегнатата ръка на Люцкан от „Последна радост“ указва пътя на спасението за човечеството – пътя към светлината, чийто символен център става бялата лайка. Огънят с магическата му сила да преобърне света на обикновения човек откриваме като мотив и в приказката „Скъпоценното камъче“ – застрашеното гущерче (в някои варианти – змия) се отблагодарява подобаващо на овчаря и става причина за постигането на мечтаното благополучие.

В „Калиопа“ Яворов свързва двойствената същност на огъня с любовта – изпепеляваща страст:

Огънят е пакост жива,
с огъня игра не бива,
луда-млада, проумей:
с него – знай си! -
не играй си,
ох, недей!

Огънят се асоциира с пламъците на Ада, с деструктивното, с периодичната регенерация. Чрез опорните образи на пламъка и горенето Яворов⁷ представя духовно-психологическите изживявания и състояния на Аз-а, за да внуши противоречивата същност на човека и света. Типично по яворовски – „аз не живея: аз горя“ („Две души“), бавните промени се обясняват чрез живота, а бързите – чрез огъня. „Горенето“ е утвърдено като единствена форма на живот, само в него е постижима красотата и единствено то е пътят към надмогване на самотата. Процесът на „горене“ е символно-метафорично въплъщение на напрегнатата и драматична човешка същност, изява е на емоционалните състояния на героя и е отражение на вътрешната динамика.

Стихотворението „Две души“ е поетична изява на човешкото раздвоение и отразява процеса на духовно-психологическото и житейско страдание като неизменен белег на съществуването. Символът на „огъня“ функционира чрез образа на пламъка, който е ключов за творбата – той не само разкрива неприимиримата противоречивост в човешкото съзнание, но и внушава представата за живота като вечно, напрегнато и мъчително горене, на непосилността и болката от битието, на страданието и липсата на опори. Пепелта от своя страна означава миналото, враждебното и чуждото: „Навсякъде всявга раздвоя несносна/ на чезнещи в пепел враждебни лица.“ Във финалния стих тази „пепел“ е синоним на разпиляването, на липсата на устойчивост и смисъл. Подчертава се алюзията за обреченост и безсмислие на битието. Викът „аз горя“ е отрицание на битието, оковало човешкия дух. Финалът, който смислово повтаря началото, символизира необратимо затворения кръг.

В поезията на Ат. Далчев⁶ чрез метафората „догарят дните“ огънят със значение на смърт се превръща в повод да се разсъждава не само върху преходността на човешкото съществуване и безплодността на усилията на човека да се пребори вечността, но и да се разгледа животът като екзистенциален абсурд, ненужно усилие и безкрайно страдание.

References:

1. Todorova, B. Otnosno izuchavaneto na svetlinata i neynoto znachenie za globalnoto choveshko poznanie.// Godishno nauchno-metodicheskoto spisanie „Obrazovanie i tehnologii“, 2016, broj 7, str. 165-169, ISSN 1314-1791.
2. Entsiklopedicheskiy slovary yunogo himika, Izd. „Pedagogika“, Moskva, 1990.
3. Fizicheskaya entsiklopedia, gl. redaktor A. Prohorov, Nauchnoe izd. «Bolyshaya Rossiyskaya entsiklopedia», Moskva, 1992.
4. Ilyustrovana entsiklopedia: Nauka i tehnologii, Izdatelstvo „Hermes“, 94 str., 2003, ISBN 954-260-073-9.

5. Knigata za istoriyata, 352 str., 2017, ISBN 619-195-135-2.
6. Haynts, A., G. Raynhard, Himia i okolna sreda, Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia, 2000.
7. Oksfordski meditsinski entsiklopedichen rechnik, Izd. „Petar Beron“, Sofia, 1995.

(Endnotes)

1. Marinov, D. Istorija na balgarskata literatura, https://liternet.bg/publish17/d_marinov/istoria/index.html
2. Kun, N. Starogratski legendi i mitove, <https://chitanka.info/text/2428>
3. Balgarski talkoven rechnik, <https://rechnik.chitanka.info/talkoven>
4. Balgarski frazi i izrazi, <https://frazite.com/?action=items&search=%D0%BE%D0%B3%D1%8A%D0%BD>
5. Vasileva, D. Edna variatsia na oganya, <http://notabene-bg.org/read.php?id=210>
6. Hadzhikosev, R. Lektsii po balgarska literatura 1918-1944 https://is.muni.cz/el/1421/podzim2016/VJA305/___1918-1944.pdf
7. Tsvetkova, G. Protivorechivata sashtnost na choveka i sveta v poeziyata na Yavorov, http://www.svitaci.com/index.php?option=com_content&task=view&id=41&Itemid=66

Приложения

ДОПЪЛНИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ

Приложение 1: Народни поверия за сънища с огън:

1. Видиш ли в съня си огън в огнище, значи ще имаш радост в семейството.
2. Сънуваш ли огън с много пушек, значи ти предстоят беди.
3. Палиш ли насън огън, значи ще предизвикаш конфликт.
4. Сънуваш ли огън без дим, значи ще имаш лесна печалба.
5. Гасиш ли насън огън, значи, няма да си късметлия, ще се наложи да се откажеш от намеренията си.
6. Сънят вещае важни събития.
7. Опариш ли се в съня си на огън, значи ще си потърпевш от развитието на събитията.
8. Изгориш ли в съня си в огън, значи ще ти се случи голямо нещастие.
9. Прескачаш ли в съня си огън, значи ще имаш добро здравословно състояние.
10. Сънуваш ли огън около теб, значи ще имаш сериозни спънки на работното място.
11. Видиш ли насън буен огън, значи ще имаш бурни страсти с променлив знак - ту любов и веселие,

ту премеждия и мъка.

Приложение 2: Библейски цитати:

Твоят Бог е огън поглъщащ, Втор. 4:24.

Господ прави слугите Си като огнен пламък, Псалми 104:4.

Господ на Силите ще ги посети с поглъщащ огнен пламък, Исаия 29:6 (2 Не. 27:2).

Господ ще дойде с огън, Исаия 66:15.

Той е като огъня на пречиствач, Малахия 3:2 (3 Не. 24:2; У. и З. 128:24).

Той ще ви кръсти със Светия Дух и с огън, Мат. 3:11 (Лука 3:16).

Праведните ще бъдат запазени с огън, 1 Не. 22:17.

Нечестивите ще бъдат унищожени с огън, 2 Не. 30:10.

Нефи обяснява как получаваме кръщението с огън и със Светия Дух, 2 Не. 31:13–14 (3 Не. 9:20; 12:1; 19:13; Етер 12:14; У. и З. 33:11).

Трябва да провъзгласиш опрощение на греховете чрез кръщение и чрез огън, У. и З. 19:31.

Великата и мерзка църква ще бъде разрушена от всепоглъщащ огън, У. и З. 29:21.

Земята ще премине като през огън, У. и З. 43:32.

Присъствието на Господа ще бъде като всеразтапящ огън, У. и З. 133:41.

Адам беше кръстен с огън и със Светия Дух, Моисей 6:66.

Приложение 3: Цитати за огъня (подходящи теми за есе)

„Дай на човек огън и той ще се стопли за ден. Запаля в него огън и ще гори до края на живота си.“ - Те-ри Пратчет;

„Не можеш да си играеш с огън, когато не знаеш как да го загасиш.“ - Джон Голсуърти

„Златото се изпитва с огън, а верността с нещастие.“;

„Огънят запазва топлината си дори в желязото.“;

„Никога не е без дим там, където дълго е имало огън.“;

„Димът на родината е по-ярък от огъня на чуждата страна.“;

„Всички империи са построени върху кръв и огън.”- Пабло Ескобар;

„Изобретателството не е професия, която се избира. Тя е огън, който гори отвътре и насърчава да се мисли и твори.”- Никола Тесла;

„Лъжата не е нито добра, нито лоша. Като огъня тя може да сгрыва, а може и да пали”- Макс Брукс ;

„Любовта разпалва по-голям огън, отколкото се отдава да загаси ненавистта”. –Ела Уилтър Уилкокс;

„Мечтите са много опасно нещо: те тлеят като огън и понякога съвсем ни поглъщат”.-Артур Голдън

„Мисълта е свещ, от която може да се запали чужда свещ, но за това е нужно да има огън.”-Мило-рад Павич

„Насилието се храни с покорност, както огънят със слама”.- Владимир Короленко

„Не се задоволявай да бъдеш дим, когато можеш да бъдеш огън.”-Уистън Чърчил

„Образованието - това не е запълване на ведро с вода, а запалване на огън.- Уилям Бътлър Йейтс

„Огънят на никого не служи вечно. Той винаги е готов да опари ръката, която грее.”-Роксан Конрад

„Огънят на фанатизма ще направи лъв даже от котката.”-Олга Громико

„Омраза и любов ... Те са запалени от един огън.”- Халгримур Хелгасон

„От всички животни само човек е способен по своя воля да се хвърли в огъня.”- Пиърс Браун

„Отмъщението е като огън. Колкото повече поглъща, толкова по-гладно става.”- Дж. М. Кутси

„Завинаги запомнете, че отправна точка за всеки напредък е желанието. Слабите желания носят слаби резултати, също както неголямото количество огън дава неголямо количество топлина.” – Наполеон Хил

„Има блуждаещи огънове, които показват на пътника същинския път, именно този, на който няма блуждаещи светлини.”- Роберт Шуман

„С истината трябва да се живее като с огъня: без да много да се доближаваш, за да не се опариш, и без да се отдалечаваш, за да не студуваш.- Диоген

„Този, който първи запали огъня, не носи отговорност за всички пожари.”- Едмон Ростан

„Художникът трябва да начертае своя план с огън, но да го изпълни с хладнокръвие.” - Йохан Винкелман

„Целта трябва да бъде щастие, в противен случай огънят не ще гори достатъчно ярко, движещата сила няма да е достатъчно силна и успехът няма да бъде пълен.” - Теодор Драйзер

„Чувството - огън, мисълта - масло.” - Висарион Белински

Приложение 4: Огънят (есе), автор Б. Паничаров, Обичаш ли огъня?, <http://www.bukvite.bg/poem.php?docid=27436>

Обичаш ли огъня? У дома имаме камина. Палим я от време на време - през зимните празници или пък когато сме в настроение. Много странна камина. Огънят в нея се разгаря, свети силно, играе си със сенките по стените, а не топли - стоята винаги остава хладна. Навремето баща ми е иззидал тази камина - сигурно той знае нейната тайна. Сега стоята с камината е моя. Понякога стоя вечер в тъмното и наблюдавам как огънят гасне. Тогава ме налитат странни мисли.

Истинският огън никога не живее вечно. Още пламъкът на кибритената клечка знае, че се ражда не за да властва, а за да бъде покорен - от себе си. Това е неговата съдба. Огънят никога не може да се върне назад, неговото съществуване предопределя неговата гибел. Той идва, за да бъде пръв и последен

Обичаш ли да гледаш огъня? Аз не мога да откъсна очи от него. Има нещо магнетично в пламъците, нещо ненаситно, някакъв неистов стремеж. Дори и най-малката искра таи в себе си вилнеещата стихия на пожара. Човек изгубва представа за времето, когато го съзерцава. За огъня няма бъдеще, няма и минало - той познава само “тук и сега”. Неговият порив е винаги един и същ. Той живее единствено, за да съедини, за да обеме в себе си всичко, което е различно от него, да му придаде нова същност, да го направи част от своята субстанция. Това, което не успява да погълне, огънят нажежава и изоставя да се търкаля самотно в пепелта.

Помниш ли гибелта на огъня? Той умира когато няма в какво повече да се превъплъщава. Не, това не става изведнъж. Истинският огън е артист. Целият му живот и дори смъртта му е един драматичен спектакъл. Без неговия темперамент светът би бил твърде беден и невзрачен. Всъщност истинският огън никога не изчезва - неговото изгасване е най-великото му превъплъщение. Когато се разнесат аплодисментите на сцената вече не е останал никой. Не, огънят не е умрял - той просто се е раздал, без остатък, до последната искра.